
Monitoring integraal duurzame stallen

Peildatum 1 januari 2017

G.F.V. van der Peet, R.W. van der Meer, H. Docters van Leeuwen en
S.R.M. van Wageningen-Lucardie

Monitoring integraal duurzame stallen

Peildatum 1 januari 2017

G.F.V. van der Peet¹

R.W. van der Meer²

H. Docters van Leeuwen³

1 Wageningen Livestock Research

2 Wageningen Economic Research

3 SMK

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Livestock Research, in opdracht van en gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken.

Wageningen Livestock Research

Wageningen, juni 2017

Rapport 1027

G.F.V. van der Peet, R.W. van der Meer, H. Docters van Leeuwen, S.R.M. van Wageningen-Lucardie, 2017. *Monitoring integraal duurzame stallen; Peildatum 1 januari 2017*. Wageningen Livestock Research Rapport 1027

Samenvatting

De overheid ambieert een integraal duurzame veehouderij in 2023. Daarom wordt jaarlijks een nieuw doel gesteld. Voor eind 2016 (peildatum 1 januari 2017) noemt het ministerie als ambitie dat minimaal 14% van de rundvee-, varkens- en pluimveestallen integraal duurzaam is. Deze studie laat zien dat op 1 januari 2017 in Nederland 13,6 % van alle stallen integraal duurzaam is.

Summary

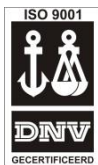
The Government aspires to an integral sustainable farming in 2023. There are yearly increasing goals. The ambitions of the Government is that at January 1, 2017 a minimum of 14% of the cattle, pig and poultry houses are integrally sustainable. The number of integrally sustainable houses is monitored annually. The percentage of houses that are integrally sustainable at January 1, 2016 is on average 13.6%.

© 2017 Wageningen Livestock Research

Postbus 338, 6700 AH Wageningen, T 0317 48 39 53, E info.livestockresearch@wur.nl, www.wur.nl/livestock-research. Wageningen Livestock Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Wageningen Livestock Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever of auteur.

De certificering volgens ISO 9001 door DNV onderstreept ons kwaliteitsniveau. Op als onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Animal Sciences Group van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Arrondissementsrechtbank Zwolle.

Inhoud

	Woord vooraf	5
	Samenvatting	7
1	Inleiding	9
2	Materiaal en methoden	10
	2.1 Inleiding	10
	2.3.1 Stallen op biologische veehouderijbedrijven	11
	2.3.2 Stallen die voldoen aan de Maatlat Duurzame veehouderij	11
	2.3.3 Milieukeur stallen	11
3	Resultaten	14
	3.1 Aandeel integraal duurzame stallen	14
	3.2 Ontwikkelingen in de afgelopen jaren	15
	3.3 Aandeel integraal duurzame dierplaatsen	17
4	Conclusies	19

Woord vooraf

In het werkprogramma van de Nota Dierenwelzijn (2007) is aangekondigd dat het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) een monitoringsinstrument zal opstellen waarmee jaarlijks de voortgang van de realisatie van integraal duurzame stallen kan worden gevolgd.

De nulmeting met peildatum 1 januari 2009 is in 2010 uitgevoerd. Dit rapport is de negende meting, met peildatum 1 januari 2017.

De ontwikkelingen in de veehouderij gaan snel; verschillende dierlijke ketens ontstaan en nemen verantwoordelijkheid om te werken aan duurzaamheid. De extra eisen die ketens stellen zijn breder dan stallen: bijvoorbeeld ook met management wordt vooruitgang geboekt met duurzaamheid. In deze rapportage zijn enkele keteninitiatieven meegenomen.

Het project is uitgevoerd door Wageningen Livestock Research in samenwerking met Wageningen Economic Research en SMK.

Dr. M.C.T. Scholten
Directeur ASG

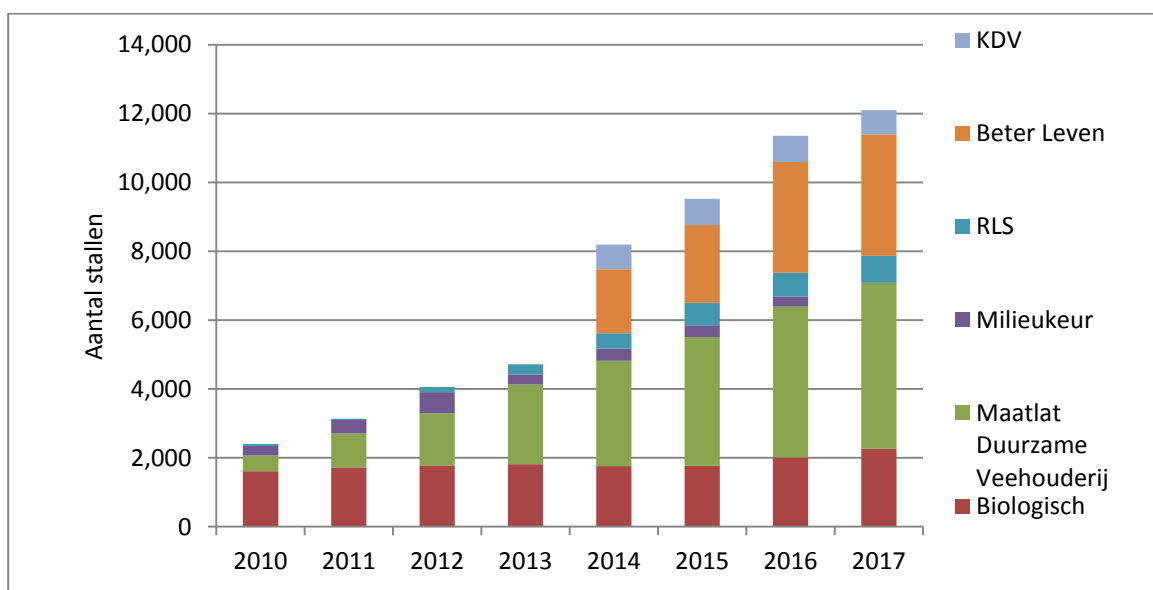
Samenvatting

Het ministerie van Economische Zaken hanteert sinds 2007 een ambitie voor het percentage integraal duurzame stallen in Nederland. Deze ambitie past binnen het beleid van het ministerie op het gebied van de verduurzaming van de veehouderij. Vanaf 2009 wordt deze ambitie jaarlijks gemonitord.

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) van 2016 heeft voor eind 2016 als streefwaarde voor het aandeel integraal duurzame stallen een percentage van 14% vastgelegd. Het gaat om het percentage van het totaal in dat jaar in gebruik zijnde stallen voor rundvee, varkens en pluimvee.

Integraal duurzame stallen zijn gedefinieerd als stal- en houderijsystemen waarin verschillende duurzaamheidskenmerken in onderlinge samenhang zijn verbeterd ten opzichte van de regulier toegepaste stallen of systemen. Het gaat om stallen en houderijsystemen die het dierenwelzijn extra verbeteren door het toepassen van maatregelen die verder gaan dan de wettelijke welzijnsnormen en die daarnaast tenminste voldoen aan andere maatschappelijke randvoorwaarden en wettelijke eisen voor milieu, diergezondheid en arbeidsomstandigheden én economisch haalbaar zijn. In deze rapportage is ook een schatting gemaakt van het aantal dierplaatsen dat integraal duurzaam is.

De resultaten van de monitor laten zien dat in Nederland op 1 januari 2017 ongeveer 83.400 stallen met rundvee, varkens en/of pluimvee zijn. Het aandeel gerealiseerde integraal duurzame stallen bedraagt in totaal 13,6%. Dit percentage loopt uiteen van 8,0% in de rundveehouderij tot 27,0% in de varkenshouderij en 33,4% in de pluimveehouderij.

Figuur 1 Ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame veehouderij stallen

De toename van het aantal integraal duurzame stallen is vooral toe te schrijven aan de Maatlat Duurzame Veehouderij en het Beter Leven keurmerk.

Op basis van dierplaatsen blijkt dat 19,1% van het rundvee, 40,6% van de varkens en 41,0% van het pluimvee integraal duurzaam gehouden wordt. Het aandeel dierplaatsen in duurzame stallen is daarmee aanzienlijk hoger dan het aandeel gerealiseerde duurzame stallen.

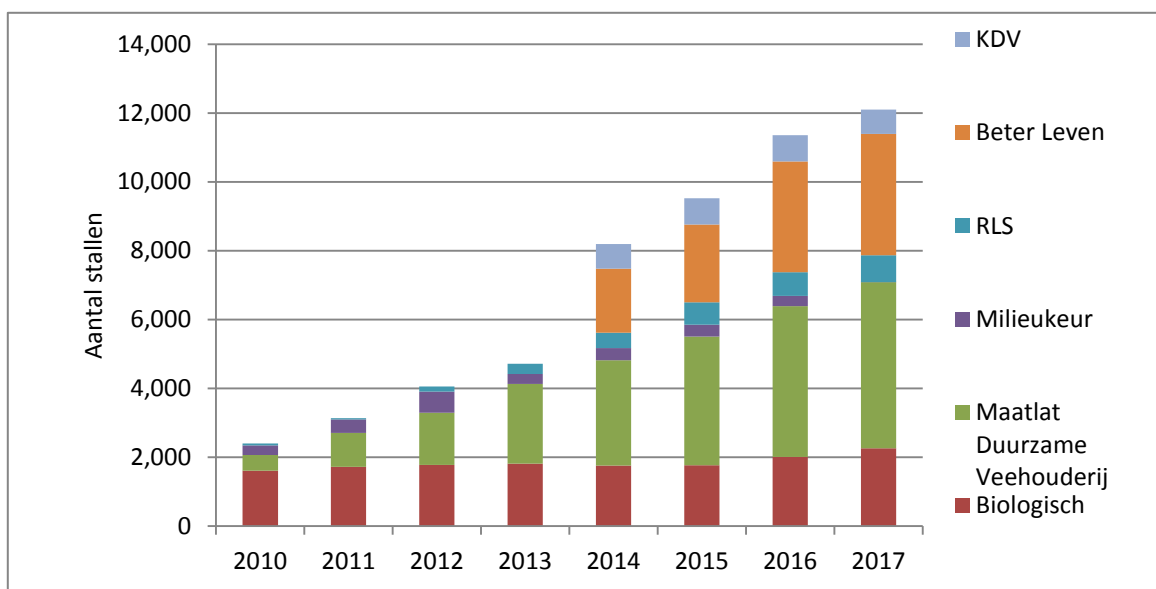
Summary

The Ministry of Economic Affairs since 2007 uses an ambition on sustainable animal housing. This ambition fits within the policy of the Department in the field of sustainable farming and animal welfare. From 2009 onwards, this ambition is monitored annually.

In 2016 the Ministry of Economic Affairs set the target for the share of integrally sustainable stables for the end of 2016 at a rate of 14%.

The Ministry has asked Wageningen UR to monitor the share of animal houses that is integrally sustainable. Integrally sustainable animal houses are defined as housing and management systems in which different aspects of sustainability are improved in an integrated way, compared to standard housing and management systems. The focus is on housing and management systems that improve animal welfare by applying measures that exceed legal animal welfare requirements and that also at least meet standards of other societal and legal conditions on environment, animal health and working conditions and are economically feasible. Only housing and management systems with an approved sustainability certificate are taken into account. The monitor deals with cattle, pigs and poultry housing separately.

The results of the monitor show that on January 1st 2017, there were about 83.400 houses for cattle, pigs or poultry. The percentage of houses that are integrally sustainable is for all species together 13.6%; 8.0% for cattle, 27.0% for pigs and 33.4% for poultry. With this percentages integrally sustainable animal houses the Ministry has reached its target of 14.0% in 2016 for pigs and poultry. The number of integrally sustainable animal houses under construction is about 0.6% of the total number of animal houses. When these houses are realized, the percentage integrally sustainable animal houses across species will be 14.3%; 8.4% for cattle, 28.0% for pigs and 36.0% for poultry. The increase in houses that are integrally sustainable and the number of these houses in preparation show a further perspective for the coming years

Figure 1 Development of the number of integrally sustainable livestock houses for the different certification systems.

In this report estimates of the share of animal places in integrally sustainable houses are given. On the basis of animal places it shows that 18.1%, 38.8%, 35.9% resp. cattle, pigs and poultry are integrally sustainable housed. The share of animals housed in sustainable stables for cattle and pigs is clearly higher than the proportion of integrally sustainable stables.

---

1 Inleiding

Het ministerie van Economische Zaken hanteert sinds 2007 een ambitie voor duurzame stallen. Deze ambitie past binnen het beleid van het ministerie op het gebied van de verduurzaming van de veehouderij. Vanaf 2009 wordt deze ambitie jaarlijks gemonitord.

De streefwaarde bij deze ambitie duurzame stallen stijgt jaarlijks. In de begroting van het ministerie van Economische Zaken is als streefwaarde voor het aandeel integraal duurzame stallen voor eind 2016 een percentage van 14% vastgelegd. De ambitie voor eind 2017 bedraagt 16%. Het gaat om het percentage ten opzichte van het totaal in dat jaar in gebruik zijnde stallen.

Onder integraal duurzame stallen wordt verstaan stal- en houderijsystemen waarin verschillende duurzaamheidskenmerken in onderlinge samenhang zijn verbeterd ten opzichte van de regulier toegepaste stallen of systemen. Het gaat om stallen en houderijsystemen die het dierenwelzijn extra verbeteren door het toepassen van maatregelen die verder gaan dan de wettelijke welzijnsnormen en die daarnaast tenminste voldoen aan andere maatschappelijke randvoorwaarden en wettelijke eisen voor milieu, diergezondheid en arbeidsomstandigheden én economisch haalbaar zijn.

Uitgangspunten monitor

Het ministerie van Economische Zaken heeft Wageningen University & Research gevraagd om de monitoring van integraal duurzame stallen te realiseren met als randvoorwaarden:

De hierboven genoemde omschrijving van integraal duurzame stallen en houderijsystemen.

- Het gaat hierbij om percentages integraal duurzame stallen van het totaal in dat jaar in gebruik zijnde stallen.

Deze monitoring met peildatum 1 januari jaarlijks uitvoeren.

Weergeven voor de sectoren:

- rundveehouderij (melkvee, vleeskalveren en vleesvee)
- varkenshouderij (zeugen, gespeende biggen, vleesvarkens en dekberen)
- pluimveehouderij (ouderdieren, opfokleghennen, leghennen, vleeskuikens)

Het zoveel mogelijk uitsluiten van dubbeltellingen en de garantie dat gebruik gemaakt wordt van betrouwbare datasets. Dit betekent datasets van certificerende instellingen, onafhankelijke schemabeheerders en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Beleidsdoelstellingen

In EZ-begroting zijn jaarlijks de volgende doelstellingen opgenomen:

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1,2%	2,8%	5%	6%	8%	10%	12%	14%	16%

Eind 2009 moest minimaal 1,2% van de stallen integraal duurzaam zijn en dat percentage loopt in de jaren op naar een streefpercentage van 16% eind 2017. Het gaat hierbij om percentages van het totaal in dat jaar in gebruik zijnde stallen.

Doelstelling monitoring

De doelstelling van deze monitor duurzame stallen is tweeledig: vaststellen van het aandeel duurzame stallen over 2016 en het vaststellen van het aantal duurzame dierplaatsen over 2016.

---

2 Materiaal en methoden

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de gebruikte data en gehanteerde methoden. Hierbij wordt onder andere ingegaan op de gebruikte databronnen, de peildatum (1 januari 2017) en het voorkomen van dubbeltellingen van integraal duurzame stallen. Paragraaf 2.2 beschrijft de methodiek waarmee het totaal aantal stallen is bepaald. In paragraaf 2.3 wordt de methodiek, waarmee het aantal stallen in de afzonderlijke categorieën integraal duurzame stallen wordt bepaald, toegelicht en paragraaf 2.4 beschrijft de vaststelling van het aantal dierplaatsen en paragraaf 2.5 de ontdebbling van stallen. De monitoring is gebaseerd op de categorieën Biologisch, Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV), Milieukeur, Investeringsregeling RLS (Regeling EZ-subsidies; Regeling is nu beëindigd), Keten Duurzaam Varkensvlees (KDV) en Beter Leven keurmerk.

2.2 Totaal aantal stallen

Op basis van het Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research (Informatienet) is een inschatting gemaakt van het aantal stallen dat op landbouwbedrijven aanwezig is. Het gaat dan zowel om stallen in eigendom als gehuurde stallen. Stallen die niet voor het houden van dieren worden gebruikt (maar bijvoorbeeld voor opslag), worden niet meegeteld.

Het Informatienet omvat een steekproef van bedrijven uit de Landbouwtelling die binnen een vastgesteld kader vallen. Sinds 2010 wordt de SO (Standaardopbrengst) gebruikt als economische norm voor het vaststellen van de omvang en het type van land- en tuinbouwbedrijven. De SO is gebaseerd op de gestandaardiseerde opbrengst van een gewas of diersoort. Bij de gestandaardiseerde opbrengsten is uitgegaan van vijfjaarsgemiddelden, zodat de invloed van incidenteel hoge of lage opbrengsten en prijzen wordt beperkt. De weergegeven aantallen stallen hebben alleen betrekking op bedrijven groter dan 25.000 SO. Het werven van de bedrijven voor deelname aan het Informatienet verloopt volgens een steekproefplan dat jaarlijks wordt opgesteld. Het vaststellen van de steekproef vindt zodanig plaats dat uiteindelijk met een zo gering mogelijk aantal steekproefbedrijven per bedrijfstype en per grootteklasse betrouwbare resultaten kunnen worden gepresenteerd.

Op basis van het Informatienet 2015 is een inschatting gemaakt van het gemiddelde aantal stallen (uitgesplitst naar melkvee-, vleesrundvee-, vleespluimvee-, legpluimvee-, vleesvarkens- en fokvarkensstallen dat aanwezig is per bedrijfstype en per grootteklasse). Door het gemiddelde aantal stallen van een bepaalde grootteklasse binnen een bedrijfstype te vermenigvuldigen met het aantal landbouwtellingsbedrijven van de Landbouwtelling 2016 dat in die betreffende groep valt, wordt een inschatting gemaakt van het aantal stallen in die klasse. Door deze gegevens te sommeren is een inschatting gemaakt van het totale aantal stallen. De Landbouwtelling 2016 is ingevuld in mei 2016 en is daarom een indicatie voor het totaal aantal stallen op de peildatum

2.3 Integraal duurzame stallen

In deze monitor worden de volgende categorieën integraal duurzame stallen onderscheiden:

1. Stallen op biologische veehouderijbedrijven
2. Stallen die voldoen aan de Maatlat Duurzame Veehouderij
3. Stallen die voldoen aan Milieukeur
4. Stallen die voldoen aan de voorwaarden van de Investeringsregeling Integraal Duurzame Stallen
5. Stallen die voldoen aan het Beter Leven keurmerk
6. Stallen die voldoen aan Keten Duurzaam Varkensvlees, KDV

2.3.1 Stallen op biologische veehouderijbedrijven

Deze stallen zijn gecertificeerd door de Stichting SKAL. Omdat SKAL de informatie alleen op bedrijfsniveau beschikbaar heeft en geen informatie heeft over het aantal stallen, is op basis van het Informatienet 2015 en de Landbouwtelling 2016 een schatting gemaakt van het aantal biologische stallen (met uitzondering van de melkveehouderij waar wel informatie over stallen op biologische bedrijven bekend is). Daarbij is verondersteld dat het gemiddeld aantal stallen per grootteklasse binnen een bedrijfstype voor biologische en gangbare bedrijven vergelijkbaar is.

2.3.2 Stallen die voldoen aan de Maatlat Duurzame veehouderij

De Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV) definieert duurzamere stallen in de veehouderij. Stallen die voldoen aan de criteria van de MDV komen in aanmerking voor fiscale regelingen (Milieu Investeringsaftrek (MIA) en de Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil)). In de MDV zijn bovenwettelijke maatregelen opgenomen voor de thema's ammoniak, dierenwelzijn, diergezondheid, energie, fijnstof, de inpassing van de stal in de omgeving en brandveiligheid. Om in aanmerking te komen voor de MIA- en/of Vamil-regeling moet een bedrijf punten behalen op alle thema's. Voor de maatlat is een minimum aantal punten bepaald en voor de overige punten (de 'vrije ruimte') kan de ondernemer zelf kiezen hoe ze behaald worden. Jaarlijks wordt geëvalueerd of de criteria van de MDV kunnen worden aangevuld met innovaties en/of het ambitieniveau kan worden aangescherpt.

De Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft bij de eerste monitoring een overzicht aangeleverd van MDV-stallen die in 2007 voor de MIA-/Vamil regeling zijn aangemeld. Deze stallen zijn in 2009 gerealiseerd. Sinds de ijkdatum 1 januari 2008 levert SMK (Stichting Milieukeur) op basis van informatie van certificatie-instellingen het aantal gecertificeerde MDV-stallen aan. MDV-stallen worden gecertificeerd door geaccrediteerde certificatie-instellingen. De gevolgde werkwijze is dat eerst het stalontwerp gecertificeerd wordt op basis van documenten (bouwplannen, offertes/aanbestedingen). Vervolgens moet binnen twee jaar de stal gebouwd zijn en ontvangt de ondernemer het stalcertificaat als de stal aan de eisen voldoet. Een deel van de afgegeven MDV-certificaten betreft stallen die nog in de fase van het ontwerpcertificaat verkeren en dus nog in aanbouw zijn. Dat wordt in de resultaten van de monitoring gespecificeerd.

2.3.3 Milieukeur stallen

In 2016 zijn onder Milieukeur voor dierlijke producten enkele leghennenbedrijven en één vleeskuikenbedrijf gecertificeerd. Bij de criteria voor dierlijke producten met Milieukeur ligt de nadruk op bovenwettelijke criteria voor milieu, dierenwelzijn en voeders. Voor deze onderwerpen zijn basiseisen opgesteld waaraan Milieukeurproducten moeten voldoen en is een keuzemaatlat opgesteld waarop punten behaald moeten worden. Daarnaast moet het bedrijf aan vigerende wet- en regelgeving voldoen en werken volgens één van de standaard kwaliteitssystemen in de sector (bijvoorbeeld IKB, KAT).

Bij de basismilieueisen ligt de nadruk op reductie van de emissie van stikstof, fosfaat en ammoniak en een reductie van het energiegebruik. Op de milieumaatlat kunnen punten behaald worden voor betere prestaties op emissie en energiegebruik en bijvoorbeeld voor duurzaamheidsmaatregelen bij de mestopslag.

De basiseisen bij dierenwelzijn omvatten zowel welzijns- als gezondheidseisen. Voorbeelden zijn eisen aan de huisvesting, het management en een maximale norm voor uitval en slachtafwijkingen.

De keuzemaatlat voor dierenwelzijn en -gezondheid bevat verdergaande criteria voor huisvesting (bijvoorbeeld meer leefruimte, aanvullend verrijkmateriaal), management (bijvoorbeeld geen ingrepen en kennis van de veehouder over mens-dierinteractie) en productie, zoals minder slachtafwijkingen dan de Milieukeurnorm.

Milieukeur wordt gecertificeerd door daartoe geaccrediteerde certificatie-instellingen. SMK heeft op basis van informatie van certificatie-instellingen het aantal stallen bepaald waarin op 1 januari 2017 volgens Milieukeurcriteria worden geproduceerd.

Stallen waarin volgens Milieukeurcriteria wordt geproduceerd kunnen ook voldoen aan andere certificaten (MDV, RLS, KDV en/of Beter Leven). Deze stallen zijn zo mogelijk ontdebeld bij de totaalstellingen.

2.3.4 Stallen die voldoen aan de criteria van de investeringsregeling Integraal Duurzame Stallen en Houderijsystemen

De investeringsregeling Integraal Duurzame Stallen en Houderijsystemen (onderdeel van de Regeling EZ-subsidies (RLS)) en regeling onder artikel 68 waren bestemd voor de nieuwbouw van of aanpassing tot integraal duurzame stallen op voorloperbedrijven in de melkveehouderij, pluimveehouderij en varkenshouderij. Bij deze regelingen lag de nadruk op het realiseren van bovenwettelijke dierenwelzijnsmaatregelen. Daarnaast werd aandacht besteed aan milieu, diergezondheid en arbeidsomstandigheden.

Deze regeling is voor het eerst opengesteld in 2008 voor varkens-, melkvee- en pluimveestallen. Vanaf 2009 is de regeling opengesteld voor melkvee, vleesvee, kalveren, varkens, schapen, geiten, konijnen en pluimvee (inclusief eenden en kalkoenen). De schapen, geiten en konijnen worden in de monitoring niet meegenomen. De regeling is in 2014 voor het laatst opengesteld. Dit betekent dat de gerealiseerde stallen iets zijn toegenomen en er is van uitgegaan dat de in voorbereiding zijnde stallen in 2016 naar verwachting zullen zijn gerealiseerd.

2.3.5 Stallen die voldoen aan het Beter Leven keurmerk

Het Beter Leven keurmerk is ontwikkeld door de Dierenbescherming met de doelstelling om diervriendelijke producten te ondersteunen. Het richt zich minder op stalsystemen en meer op het houden van dieren. Het Beter Leven keurmerk is beschikbaar voor eieren, vleeskuikens, varkensvlees, rundvlees en kalfsvlees. Het Beter Leven keurmerk kent drie niveaus: één, twee of drie sterren, waarbij meer sterren inhoudt dat meer eisen worden gesteld aan dierenwelzijn. De kwaliteitseisen voor dierenwelzijn zijn in afspraken met de producenten vastgelegd. De controle van het keurmerk wordt door een onafhankelijke certificatie instelling uitgevoerd. Het aantal Beter Leven keurmerk (BLK) varkensstallen is berekend op basis van het aantal BLK bedrijven vermenigvuldigd met het gemiddeld aantal Milieukeurstallen per bedrijf. Voor pluimvee en runderen is het aantal BLK stallen berekend op basis van het landelijk gemiddeld aantal stallen per bedrijf.

2.3.6 Stallen die voldoen aan Keten Duurzaam Varkensvlees (KDV)

De Stichting Keten Duurzaam Varkensvlees is een samenwerkingsverband tussen Nederlandse varkensboeren, slachterijen, grossiers, slaggers, vleeswarenproducenten, retailbedrijven en cateraars. Het richt zich op duurzamer vlees en meer concreet gezonde dieren, energie neutrale varkenshouderij, een beter leven voor de varkens (dierenwelzijn) en de smaak. Naast deze productkenmerken speelt communicatie een belangrijke rol in de missie van KDV. De communicatie is gericht op het bewustzijn van de consument over de duurzame keuzes die hij kan maken en de smaak van varkensvlees. De certificatie wordt uitgevoerd door het certificatiebureau CgD. Stallen waarin volgens KDV wordt geproduceerd kunnen ook voldoen aan het MDV-certificaat en/of Beter Leven. Op basis van de KDV informatie is het aantal stallen vastgesteld waarin op 1 januari 2017 volgens KDV criteria worden geproduceerd.

2.4 Ontdebelding van stallen

Binnen de ruwe data kunnen stallen dubbel geteld worden als zij in meerdere categorieën vallen (zoals MDV, KDV, Beter Leven en RLS). Deze dubbeltellingen zijn voor zover mogelijk eruit gehaald. In tabel 1 zijn voor de verschillende categorieën (biologisch, MDV, Milieukeur, RLS, Beter Leven en KDV) de totale aantallen stallen weergegeven. Vervolgens is in een aparte rij het aantal dubbeltellingen aangegeven.

Voor Beter Leven is alleen het aantal bedrijven bekend en is het aantal stallen geëxtrapoleerd op basis van het gemiddeld aantal duurzame stallen per bedrijf bij Milieukeur en KDV.

Doordat dit jaar de datasets van de verschillende regelingen vollediger waren kon een groter aantal dubbeltellingen worden gevonden, ook bij reeds eerder in de monitoring opgenomen stallen. Dit veroorzaakt een aftopping van de groei van het aantal duurzame stallen en dierplaatsen. Bij het ontdebelen is er vanuit gegaan dat stallen van biologische bedrijven niet dubbelen met MDV, Milieukeur, KDV, Beter Leven en RLS, omdat de biologisch landbouw gebruik maakt van eigen codes binnen de fiscale en subsidieregelingen.

2.5 Aantal dierplaatsen

Het uitgangspunt voor het in beeld brengen van het aantal dierplaatsen in de integraal duurzame stallen is de landbouwtelling. Deze werkt met dierplaatsen die gekoppeld worden aan duurzame stallen. Voor de jaren dat de landbouwtelling de dierplaatsen niet heeft geïnventariseerd is dit geëxtrapoleerd. Het aantal dierplaatsen wordt per sector weergegeven aangezien het niet zinvol wordt geacht om de dierplaatsen van pluimvee, varkens en rundvee bij elkaar op te tellen.

2.5.1 Aantal dierplaatsen totaal

In de Landbouwtelling wordt niet jaarlijks het aantal dierplaatsen voor alle categorieën opgevraagd. Omdat in 2016 in de landbouwtelling geen extra vragen zijn opgenomen gericht op totaal aantal stallen, ingebruikname nieuwe stallen en aantallen dierplaatsen voor rundvee, varkens en pluimvee zal hiervoor een inschatting gemaakt moeten worden.

Van rundvee en varkens is het aantal dierplaatsen wel vastgelegd in Landbouwtelling 2015. Voor pluimvee is het aantal dierplaatsen in 2015 berekend door het aantal dieren in landbouwtelling 2015 te delen door de gemiddelde bezettingsgraad in 2014, het meest recente jaar met vastgelegde dierplaatsen. In tegenstelling tot het aantal stallen, is voor het bepalen van het aantal dierplaatsen geen gebruik gemaakt van het BIN. De definities van het aantal dierplaatsen wijkt daarvoor te veel af van de definities die in de verschillende certificatieschema's gebruikt worden. Het gaat er dan vooral om of de dierplaatsen inclusief of exclusief jongvee zijn.

Het aantal dierplaatsen is vastgesteld op basis van de Landbouwtelling. Zowel het aantal dierplaatsen als het aantal gehouden dieren betreft een momentopname. Waarbij het aantal dieren meer zal schommelen over het jaar dan het aantal dierplaatsen. Daarom zal het aantal dierplaatsen afwijken van het aantal dieren.

2.5.2 Aantal dierplaatsen biologisch

Voor het aantal biologische dierplaatsen (en stallen) is ook gebruik gemaakt van de Landbouwtelling 2015. Als een bedrijf geregistreerd staat bij SKAL, zijn alle dierplaatsen biologisch verondersteld. Dit is een lichte overschatting, omdat de registratie bij SKAL betrekking kan hebben op de plantaardige tak of slechts een deel van de dieren. Ook bedrijven in omschakeling zijn meegenomen. Dit is echter de best beschikbare informatie.

2.5.3 Ontdubbeling aantal dierplaatsen

De ontdubbeling van het aantal dierplaatsen wordt gedaan volgens dezelfde methodiek als de ontdubbeling van de stallen (zie 2.4). Vanaf 2015 is meer accurate informatie aangeleverd waardoor het mogelijk is om bij het ontdebelen van de dierplaatsen de werkelijk dubbeltellende dierplaatsen te gebruiken in plaats van een schatting. Daarmee kan een betere uitwerking worden gemaakt. Het aantal dierplaatsen in integraal duurzame stallen liep door deze verbeterde monitoringsaanpak in eerste aanleg iets terug.

3 Resultaten

3.1 Aandeel integraal duurzame stallen

Op 1 januari 2017 stonden in Nederland ruim 83.400 rundvee, varkens- en pluimveestallen. Op basis van de gehanteerde uitgangspunten was op 1 januari 2017 13,6% van de bestaande stallen integraal duurzaam. Het percentage weergegeven per sector is 8,0% in de rundveehouderij, 27,0% in de varkenshouderij en 33,4% in de pluimveehouderij. In de rundveehouderij dragen vooral stallen van de Maatlat Duurzame Veehouderij, biologische veehouderijstallen en Beter Leven bij aan het percentage. In de varkenshouderij en pluimveehouderij draagt de Maatlat Duurzame Veehouderij het meest bij en neemt voor varkens de bijdrage van het Beter Leven keurmerk snel toe. Met een percentage van 13,6% is de ambitie van 14% alleen voor varkens en pluimvee gehaald.

Het aandeel in voorbereiding zijnde integraal duurzame stallen bedraagt circa 0,7% van het totaal aantal stallen. Als deze stallen allemaal worden gerealiseerd, bedraagt het aandeel integraal duurzame stallen eind 2017 14,3%.

Tabel 2 Aandeel integraal duurzame stallen per 1 januari 2017.

	Pluimvee	Varkens	Rundvee	Totaal
	6.129	16.550	60.735	83.41
Totaal aantal stallen				4
Waarvan integraal duurzaam				
• Biologisch	372	333	1554	2259
• Maatlat Duurzame Veehouderij	983	2166	1678	4827
• Milieukeur (incl. MDV)	5	0	0	5
• RLS	199	94	483	776
• Beter Leven	645	1688	1195	3528
• KDV	0	700	0	700
• Dubbeltellingen	-155	-513	-52	-720
	2.049	4.468	4.857	
Totaal aantal gerealiseerde integraal duurzame stallen				11.374
Procentueel	33,4%	27,0%	8,0%	13,6%
In voorbereiding zijnde stallen				
• MDV in aanbouw	159	162	241	562
• RLS in aanbouw	0	0	0	0
• Dubbeltellingen	0	0	0	0
Totaal in voorbereiding zijnde stallen	159	162	241	562
	2.208	4.630	5.098	
Totaal aantal integraal duurzame stallen inclusief in voorbereiding				11.936
Procentueel	36,0%	28,0%	8,4%	14,3%

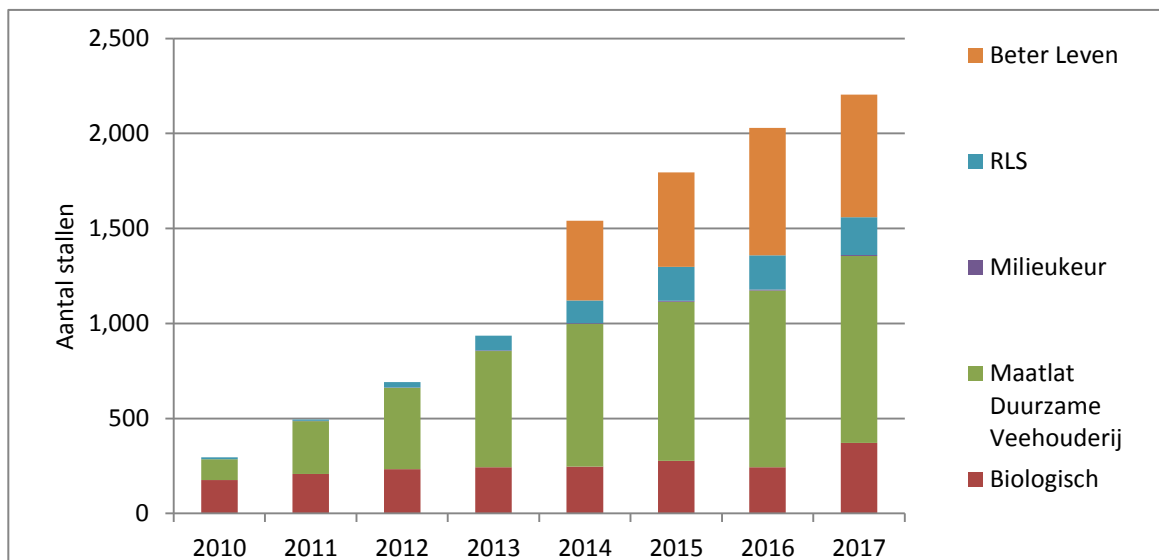
Bron: Bedrijveninformatienet, Landbouwtelling, SKAL, SMK, EZ-Dienst Regelingen, Beter Leven keurmerk, KDV

3.2 Ontwikkelingen in de afgelopen jaren

Pluimveehouderij

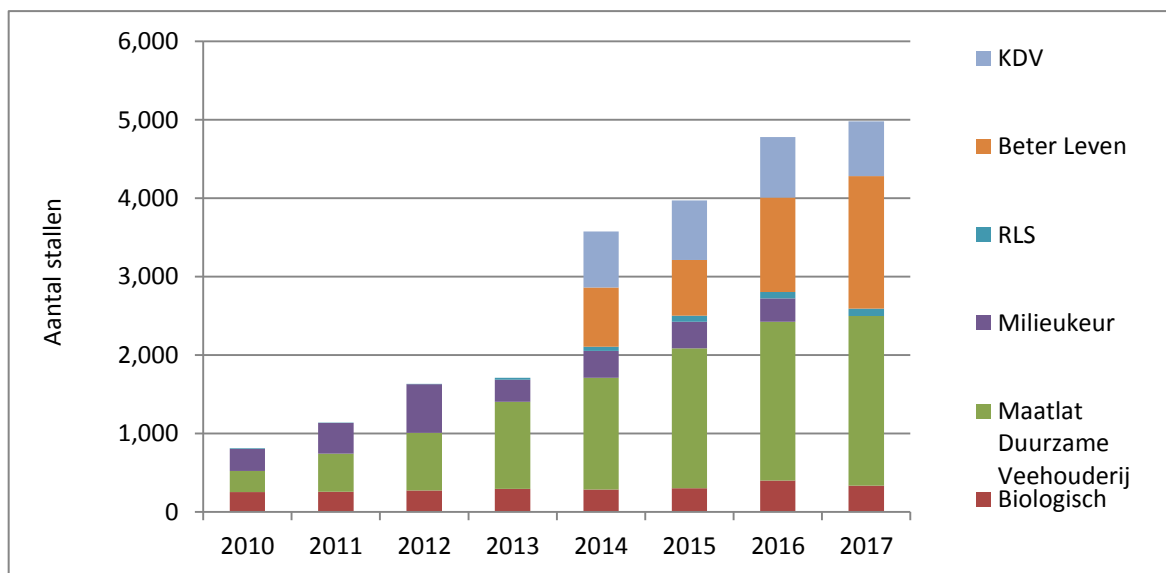
In de pluimveehouderij toont het aantal integraal duurzame stallen een stijgende lijn. In 2014 is een sprong te zien door intrede van het Beter Leven keurmerk. De andere keur- en kenmerken laten ook groei zien met over het laatste jaar 2016-2017 een herstel in de biologische pluimveehouderij en een verdere toename van de Maatlat duurzame veehouderij. In deze sector neemt het percentage integraal duurzame stallen toe van 4,8% in 2010 naar 33,4 per 1 januari 2017. In figuur 1 is de ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame pluimveestallen over de jaren weergegeven.

Figuur 1 Ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame veehouderij stallen

Varkenshouderij

Ook de varkenshouderij laat een stijgende lijn zien in het aantal en het percentage integraal duurzame stallen. Dit wordt vooral veroorzaakt door het Beter Leven keurmerk en het instrument Maatlat Duurzame Veehouderij. Milieukeur varkens is afgenomen van 298 naar 0 bedrijven. Zoals in de vorige rapportage al werd verwacht is de reden hiervoor dat een grote Retail keten op basis van maatschappelijke discussies per 1 januari 2016 overgestapt van het integraal duurzaam Milieukeur (milieu en welzijn) naar Beter Leven keurmerk voor varkensvlees (nu nog alleen welzijn). In deze sector neemt het percentage integraal duurzame stallen toe van 3,6% in 2010 naar 27,0% per 1 januari 2017. In figuur 2 is de ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame varkensstallen over de jaren weergegeven.

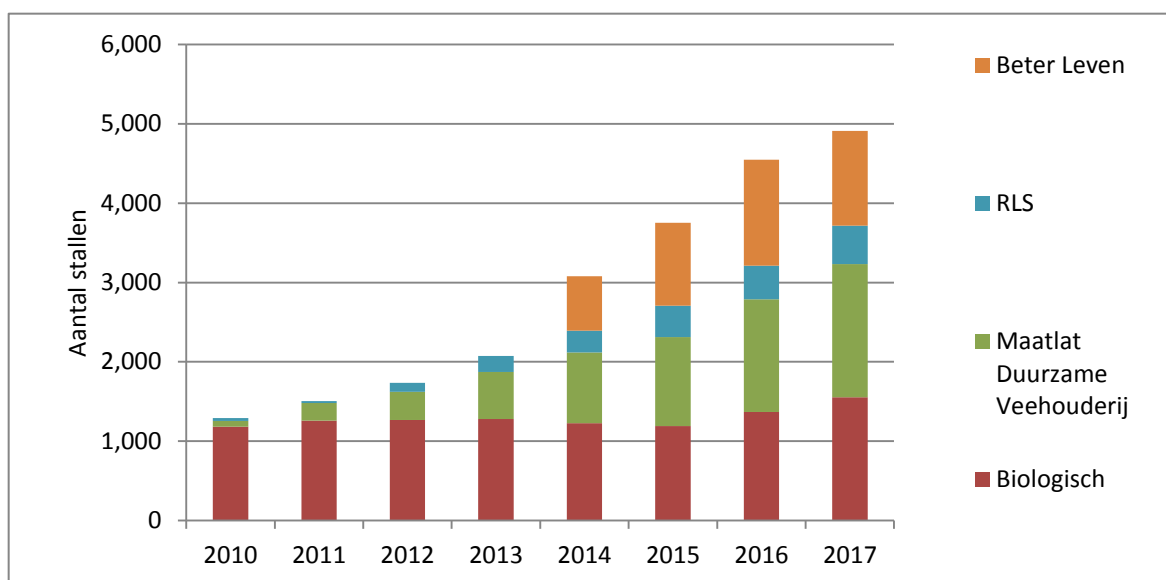

Figuur 2 Ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame varkens stallen

Rundveehouderij

De rundveehouderij laat ook een stijgende lijn zien in het percentage integraal duurzame stallen. In absolute aantallen groeit het aantal integraal duurzame rundveestallen de laatste 2 jaar harder dan bij de andere diercategorieën.

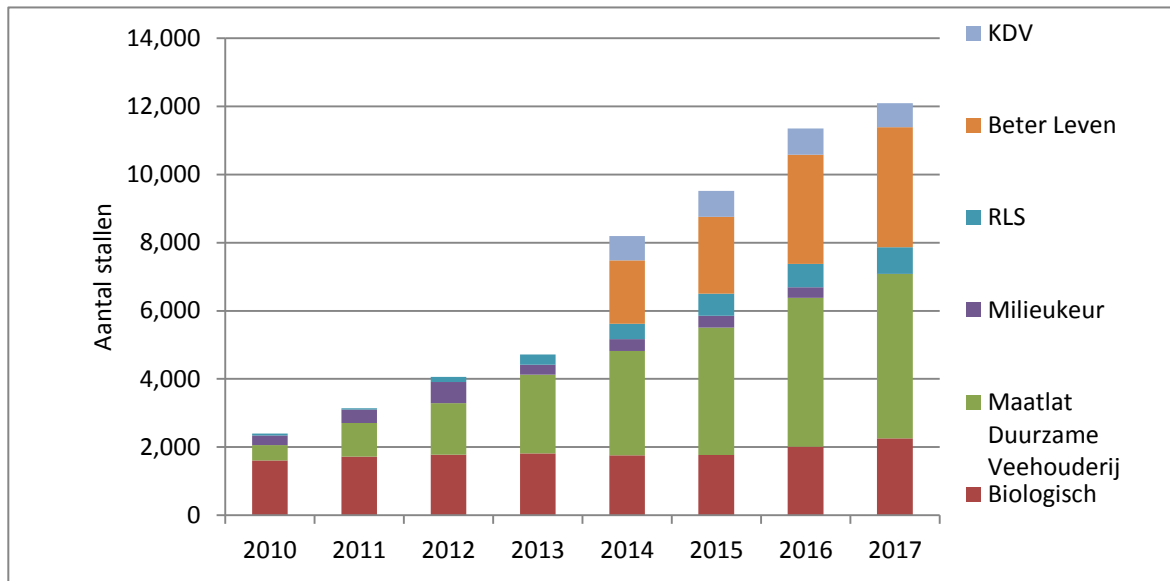
Het aandeel integraal duurzame stallen neemt toe van 2,1% per 1 januari 2010 naar 8,0% per 1 januari 2017. Het aantal biologische rundveestallen is na een aantal jaren stabiel te zijn gebleven in 2017 toegenomen. Met uitzondering van het Beter Leven keurmerk laten alle andere keur- en kenmerken ook een toename zien. Beter Leven keurmerk zijn overwegend stallen met vleeskalveren. In figuur 3 is de ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame rundvee stallen over de jaren weergegeven.

Figuur 3 Ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame rundveehouderij stallen

Totaal Veehouderij

Het overall beeld van de verschillende sectoren samen laat een groei zien van het totaal aantal duurzame stallen. Het overheidsinstrument Maatlat Duurzame Veehouderij en het Beter Leven keurmerk van de dierenbescherming hebben de grootste bijdrage geleverd aan de stijging van het percentage duurzame stallen. Specifiek voor varkens levert de KDV een belangrijke bijdrage.

Figuur 4 Ontwikkeling van de verschillende keur- en kenmerken voor integraal duurzame veehouderij stallen

3.3 Aandeel integraal duurzame dierplaatsen

In tabel 2 staat het aantal dierplaatsen in integraal duurzame stallen op peildatum 1 januari 2017.

Tabel 2 Aandeel integraal duurzame dierplaatsen (x 1000) per 1 januari 2017

	Pluimvee	Varkens	Rundvee
Totaal aantal dierplaatsen 2017	137582	12366	3843
Waarvan integraal duurzaam			
• Biologisch	4877	95	73
• Maatlat Duurzame Veehouderij	33196	2450	265
• Milieukeur (incl. MDV)	158	0	0
• RLS	6760	86	94
• Beter Leven	7781	1952	291
• KDV	0	771	0
• Dubbeltelling	-3398	-557	-28
Totaal aantal gerealiseerde integraal duurzame dierplaatsen	49373	4796	694
Procentueel	35,9%	38,8%	18,1
Dierplaatsen in voorbereiding			
• MDV in aanbouw	7047	221	39
• RLS in aanbouw	0	0	0
• Dubbeltelling	0	0	0
Totaal in voorbereiding zijnde dierplaatsen	7047	221	39
Totaal aantal duurzame dierplaatsen inclusief in voorbereiding	56419	5018	733
Procentueel	41,0%	40,6%	19,1%

Bron: Landbouwtelling, SKAL, SMK, EZ-RVO, Beter Leven, KDV

In de vorige monitor peildatum 1 januari 2016 bedroeg het totaal aantal gerealiseerde integraal duurzame dierplaatsen voor pluimvee, varkens en rundvee respectievelijk 34,0%, 35,0% en 19,5%. Voor peildatum 1 januari 2017 bedragen deze percentages respectievelijk 35,9%, 38,8% en 18,1%. De percentages zijn ten opzichte van 1 januari 2016 voor pluimvee en varkens gestegen en voor rundvee gedaald. De daling in het aantal duurzame dierplaatsen in de rundveehouderij in 2016 wordt veroorzaakt door de afname van het kalverbedrijven waardoor er 86.000 minder dierplaatsen zijn.

---

4 Conclusies

1. Doelstelling 'aandeel duurzame stallen in 2017'

Het percentage duurzame stallen op 1 januari 2017 is 13,6%.

De stijging van 13% (peildatum 1 januari 2016) tot 13,6% op 1 januari 2017 is vooral toe te schrijven aan Maatlat Duurzame Veehouderij (+450), het Beter Leven keurmerk (+319) en Biologisch (+250).

Uitgesplitst naar sectoren is het aandeel integraal duurzame stallen op de peildatum 1 januari 2017 voor de pluimvee-, varkens en rundveehouderij respectievelijk 33,4%, 27,0% en 8,0%. In absolute aantallen groeit het aantal integraal duurzame rundveestallen de laatste 2 jaar harder dan de andere diercategorieën. Dat het percentage achterblijft, is te verklaren door het grote aantal bestaande kleinere stallen (ruim 60.000) in de rundveehouderij. Deze stallen worden niet zo snel vervangen, maar maken maar een beperkt deel van de huisvesting van runderen uit.

2. Doelstelling 'aantal duurzame dierplaatsen in 2017'

Het aantal duurzame dierplaatsen per 1 januari 2017 bedraagt 35,9% voor pluimvee, 38,8% voor varkens en 18,1% voor rundvee.

Het aandeel duurzame dierplaatsen voor pluimvee en varkens is licht gestegen en het aandeel duurzame dierplaatsen rundvee licht gedaald. In de integraal duurzame rundveestallen (veelal nieuwbouw) worden ruim 2 x meer dieren gehouden dan gemiddeld in een gangbare stal in de rundveehouderij. Dat het percentage rundvee dierplaatsen licht is afgenomen komt door de daling van Beter Leven keurmerk Rundveevlees dat als enige (meer) in dierplaatsen is afgenomen dan dat biologisch, MDV en RLS samen zijn toegenomen.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Livestock Research Postbus 338
6700 AH Wageningen
T 0317 48 39 53
E info.livestockresearch@wur.nl [www.wur.nl/
livestock-research](http://www.wur.nl/livestock-research)

Wageningen Livestock Research ontwikkelt kennis voor een zorgvuldige en renderende veehouderij, vertaalt deze naar praktijkgerichte oplossingen en innovaties, en zorgt voor doorstroming van deze kennis. Onze wetenschappelijke kennis op het gebied van veehouderijsystemen en van voeding, genetica, welzijn en milieu-impact van landbouwhuisdieren integreren we, samen met onze klanten, tot veehouderijconcepten voor de 21e eeuw.

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

